

Shannon, Ierland . Aquarel.

ERGENS KOMEN IS BELANGRIJK, ERGENS ZIJN BETEKENT NIETS.

De levensfilosofie van Ben van Voorn

Sim Visser

*Flowers, birds, grasses and insects have their own innate spirit.
Only after one has actually determined the true nature of
this spirit through observation should painting begin.*

Itō Jakuchu, 1755

In maart 2012 was ik enkele dagen in Washington. Natuurlijk ging ik naar de National Gallery of Art om me onder te dompelen in de ongelooflijke collectie schilderkunst die daar is samengebracht. Op een van de muren bij het restaurant op de begane grond trof ik de hierboven geciteerde uitspraak van de Japanse Zen kunstenaar Itō Jakuchu aan en ik moest gelijk aan

Ben van Voorn denken. Ben toonde me een keer een aquarel van een baai in Ierland bij Shannon. Ik was direct getroffen door de rake penseelstreken en zei dat het me heel erg aan een Chinese schets deed denken. “Ja”, antwoordde hij, “ik heb wel eens gelezen dat voor de Chinezen het schilderen van een landschap een vorm van mediteren was en dat klopt voor mij ook wel zo’n beetje”. Als ik zo’n notitie maak kijk ik eerst alleen maar naar het landschap. Na een half uurtje zit het in mijn hoofd en dan schilder ik het in vijf minuten. Voor mij is aquarelleren meer een kwestie van zien dan van schilderen.

Ben heeft over zijn beroep als schilder eens opgemerkt dat hij

zich een tovenaer voelde, je kunt immers alles naar je hand zetten. Zijn brede belangstelling voor verschillende technieken en experimenteerdrijf passen in dat beeld van de tovenaer. "Ik wil alles onderzoeken en wil me niet vastpinnen op één onderwerp of techniek. Het lijkt me benauwend om tot de ontdekking te komen dat je specialist bent in iets".

Vrijheid om te doen en laten wat hij wilde, was voor hem essentieel. Niet alleen in zijn kunst, maar ook in maatschappelijk opzicht. Een vaste arbeidsrelatie ging hij zoveel mogelijk uit de weg. Voor zijn werk voor de Bommelfilm sloot hij geen contract. Het gevoel gebonden te zijn stond hem tegen. "Ik heb maar één leven en dat ga ik niet voor geld verkopen". Het leidde er toe dat hij lucratieve aanbiedingen voor het maken van tekenfilms in New York, Tokio en Berlijn afwees. Hij zei daarover: "Ik bewandel liever mijn eigen kromme paadje dan me te begeven op de brede autoweg die van een ander is". Geld was voor hem bijzaak. Hij was een sober mens. Het feit dat hij kon schilderen beschouwde hij als een voorrecht en bijna als 'voedsel'. Hij merkte op: "Ik heb het rendement van het maken. Als iemand anders er ook nog wat mee kan is dat mooi meege-nomen". Deze levenshouding werkte door in de prijzen die hij voor zijn werk vroeg. Voor weinig geld (150 gulden in het jaar 2000) kon je al de eigenaar worden van een prachtige tekening. Met verbazing keek hij naar het gedoe van rijke mensen. Bij de aquarel 'Drooggevallen' uit 1999 gaf hij als toelichting: "Kijk, dat luxe jacht is gestrand op het wad. Er lopen allemaal man-netjes gestresst rond. Het ritme van de natuur past niet in hun programma". Dat ritme van de natuur paste juist wel bij Ben. De dagboeken die hij gedurende dertig jaar samen met Jan Schroot maakte, zijn daar een sprekend voorbeeld van. Ben was een kenner van vogels. Maar zijn liefde voor de natuur vond zijn oorsprong niet in kennis alleen. Voor hem ging het vooral om verwondering en verbazing. "Als je je maar blijft verbazen kom je tijd te kort; ik blijf me eindeloos verbazen". Zijn leerlingen op de Academie Minerva wees hij op al die prachtige fenomenen in de natuur, die je kunnen helpen bij het onderkennen van schilderkunstige principes. Ik herinner me nog goed hoe hij me in het basisjaar van de Academie het begrip ritme uitlegde. Hij schetste uit de losse hand een vlucht vogels. Ie-

der vogeltje werd vastgelegd in zijn eigen vorm en houding, maar de zwenkende beweging van al die vogels samen, hun afstand onderling, leidde tot een nieuw samenhangend geheel. Iedere keer als ik een zwerm spreeuwen in het vroege voorjaar hun duizelingwekkende vliegstuks zie uithalen, denk ik weer aan het begrip ritme zoals hij ons dat liet zien.

Grootschalige ingrepen in het landschap deden hem pijn. Hij kon zich boos maken over de diepe en kaarsrechte ontwaterings-sloten die rond Yde werden gegraven toen de ruilverkaveling Vries daar werd uitgevoerd. Onvoorstelbaar dom vond hij het, in zo'n zandgebied zulke diepe sloten trekken, die vervolgens bijna het hele jaar droogstaan. Of het besluit van Staatsbos-beheer om de gezonde, majestueuze Amerikaanse eiken op de brink van Yde te kappen en te vervangen door kleine inheemse eiken. En dat alleen maar omdat die Amerikaanse eiken zogenaamd 'exoten' zijn.

Hij zag met lede ogen het hem zo vertrouwde en geliefde landschap van Noord-Nederland en met name Drente grootschaliger worden. Bij de aquarel 'Drentse lucht' gaf hij als toelichting: "Het Drentse landschap is steeds moeilijker te schilderen. Er zijn weinig verloren hoekjes meer. Alles is al 'bedacht'. Ik hoef geen 'kunstwerk' te kopiëren. Gelukkig zijn de luchten onaantastbaar. Zo'n door regen zwangere lucht is interessant". Het is niet verwonderlijk dat hij veel schilderreizen maakte naar landen waar 'verloren hoekjes' de norm zijn en niet de uitzondering.

Schemering 1975. Bewerkte aquarel 9 x 12 cm.

De wereld gaat aan vlijt ten onder 1984. Aquarel 59 x 80 cm.

Ben was een cultuurpessimist. “Vooruitgang is onvermijdelijk. We gaan vooruit tot we over de rand vallen. Er is geen weg terug. Een mens kan nog geen halve stap terug doen “. Hij was niet iemand die de barricaden opging om zijn ergernis te uiten. Daar was hij de man niet naar, hij was er te schuchter en verlegen voor en miste de welsprekendheid die je daarvoor nodig hebt. Maar hij benutte zijn gave om in cartoons en strips zijn kritiek te uiten. Goede voorbeelden zijn zijn strips op de achterkant van het Waddenbulletin en zijn serie cartoons in het boekje *Koele Cynismen*. Ook in zijn vrije werk komt zijn cynische kijk op de ‘vooruitgang’ naar voren.

Kunsthistoricus Johan Jong geeft daar in het *Groeneveldblad* van oktober 1999 een mooi voorbeeld van:

“Zijn visie op ontwikkelingen in onze dagen geeft hij in de aquarel ‘De wereld gaat aan vlijt ten onder’, een visionair beeld waarmee hij de oer-Hollandse traditie van ‘leering ende vermaak’ volgt. De sluimer der rede brengt ook hier monsters voort; wangedrochten, misgeboorten en gemanipuleerde ongezonde levensvormen nemen schoorvoetend en met tegenzin deel aan wat hen wacht in een wereld die gedoemd is aan vlijt ten onder te gaan”.

In hetzelfde essay noemt Jong hem een romanticus pur sang. Hij omschrijft dat als een levenshouding, waarbij de beschouwing van het landschap met “zijn kronkelige paden, onverwachte wijde uitzichten (...) en ruïneachtige bouwsels aanzetten tot mijmeren over de vluchtigheid van het al bestaande”. Het is een treffende typering die navoelbaar is in veel van het werk dat Ben maakte.

Daarnaast is er in zijn leven en werk ook veel dat een grote verwantschap toont met het Zen boeddhisme.

Niet voor niets portretteerde Ad Breedveld hem in 1980 in de *Akademiekrant* van Akademie Minerva als ‘Zen meester’.

Kenmerken van het Zen boeddhisme zijn onder andere de acceptatie van de veranderlijkheid van het eigen ik, onthechting, de ervaring van een alomvattend bewustzijn in de natuur en meditatie om tot inzicht te komen.

Ben heeft zich nooit over het Zen boeddhisme uitgelaten maar in zijn wijze van leven en in verschillende van zijn uitspraken blijkt verwantschap. Denk bijvoorbeeld aan de toelichting bij de aquarel die hij in Shannon maakte, waarmee dit stuk begon. Of aan het belang dat hij hechtte aan vrijheid, de verwondering waarmee hij de wereld om zich heen bekeek, zijn respect voor de natuur, zijn weerzin tegen materiele welvaart.

Bad in de Drentsche Aa 1990. Olieverf 21,5 x 24,5 cm.

Bij het schilderij 'Het bad in de Drentse A' uit 1980, gaf Ben als toelichting "Het is de 'tweede' wereld, die zich toont. Wat me treft in mijn notities krijgt z'n eigen plek". Ofwel de essentie van deze plek (gedicht Itō Jakuchu) wordt door hem zichtbaar gemaakt.

Over zichzelf zei hij: "Ik ben vandaag niet degene die ik gisteren was". En over het maken van een aquarel: "Het pad er naar toe is spannend. Ergens komen is belangrijk. Ergens zijn betekent niets".

Als schilder was Ben van Voorn zijn hele leven op zoek. Zelf zei hij daarover in een interview in 1993: "Ik bereik nooit wat ik eigenlijk in gedachten had. Daarom is het voor mij nooit volmaakt. Maar ik blijf streven naar het volmaakte. Het zal nooit lukken, maar als ik er enigszins bij in de buurt kan komen ben ik al heel gelukkig".

Prats, Frankrijk 1980. Aquarel 14 x 20,5